

Van: Secretaris - Generaal

Datum: 11 januari 1979.

Aan: M

Onderwerp: Beleidsbespreking op 13 januari a.s.

1. Tijdens onze beleidsgesprek op 13 januari a.s. in Hotel Duinoord, aanvangende des morgens 9.30 uur, zou begonnen kunnen worden met een korte discussie waarin wordt geanalyseerd welke factoren de rol van Nederland in de internationale discussies dreigen terug te dringen en op welke wijze deze rol zou kunnen worden versterkt. Een goed uitgangspunt voor deze discussie biedt paragraaf 1 van het memorandum van DGPZ (bijlage I).
2. Vervolgens zou ruime aandacht moeten worden besteed aan de Europese integratie. Hierbij dient de interne ontwikkeling van de Gemeenschappen ter sprake te komen, maar ook de externe betrekkingen en de ontwikkelingssamenwerking-aspecten. Ook zullen wij moeten spreken over de organisatie van het werk in EPS-verband. Voor wat de Europese Gemeenschappen betreft, verwijs ik naar de aantekening van DGES (bijlage II).
3. In het memorandum van DGPZ worden in paragraaf 2 een aantal terreinen aangegeven waarop een actief beleid zou kunnen worden ontwikkeld. Deze zouden vervolgens de revue kunnen passeren. Daarnaast dient ook aandacht te worden besteed aan een aantal punten, genoemd in de bijlage van het memorandum van DGIS (bijlage III), t.w. :
- Het non-proliferatiebeleid
toegespijst op INFCE-plutonium-opslag, review conference, maar ook UC en ons eigen energiebeleid.
 - Het VN-beleid i.c.
 - herstructurering, coördinatie, cohesie, rol SG en DG
 - mensenrechten
 - vredesoperaties, geschillenbeslechting
 - (- internationaal recht)
 - De Mensenrechten
Uitwerking nota
- Ook vraagt DGIS de aandacht voor een aantal punten die op langere termijn spelen, t.w. :
- energie
 - groei, interdependentie.

mr. M. H. J. Ch. Rutten mr. Rutten

mr. M. H. J. Ch. Rutten

MEMORANDUM

Van: Mr. M. H. J. Ch. Rutten

Datum: 9 januari 1978

Aan: S, DGES, DGIS, PLAN en SA

no. 6/79 cc. AP

Onderwerp: Beleidsgesprek op 13 januari a.s.

Hieronder volgen enkele notities, die als gesprekstof zouden kunnen dienen voor het beleidsgesprek op 13 januari.

1. Hoe moet de Nederlandse regering reageren op de snel toenemende neiging van de Westelijke grote landen om in kleine conferenties en informele gesprekken, van wisselende samenstelling, internationale vraagstukken te behandelen, die ook voor Nederland rechtstreeks van belang zijn.

De kritiek hierop, ook in het Nederlandse Parlement en de publieke opinie, groeit.

Hoewel dergelijke kleine topconferenties een snelle en efficiënte behandeling van belangrijke internationale vraagstukken kunnen bevorderen, leiden zij tevens tot uitholling en daardoor verzwakking van bestaande organen zoals de NAVO-Raad, de EEG-instellingen en EPS. De invloed van kleinere landen vermindert daardoor aanzienlijk en hun belangen en opvattingen dreigen niet meer aan de orde te komen. Hiertegenover ware/weloverwogen beleid uit te werken en toe te passen. Wezenlijk hierbij is dat de invloed en het gezag van het Nederlandse buitenlands beleid uiteindelijk alleen wordt bepaald door de kwaliteit van de Nederlandse inbreng. Naarmate de Nederlandse regering belangrijke gedachten en initiatieven weet te ontwikkelen zal zij een waardevolle gesprekspartner zijn en, bilateraal en multilateraal, invloed kunnen uitoefenen.

Hierbij is tevens essentieel dat deze gedachten en initiatieven aansluiting moeten hebben bij de politieke realiteit. Het lanceren van voorstellen, waarvan tevoren vaststaat dat zij voor de grote Westelijke landen niet aanvaardbaar zijn, verzwakt onze geloofwaardigheid, vermindert onze invloed en leidt tot isolement.

2. Op de volgende terreinen zou een actief beleid kunnen worden ontwikkeld:
 - a) Voorstellen tot verbetering van de consultatie-procedures in de NAVO-Raad en tot grotere efficiency in het functioneren van de EEG-instellingen en EPS.
 - b) Actieve voorbereiding van de CVSE-conferentie in Madrid.
 - c) Herbezinning op de vraagstukken van wapenbeheersing en ontwapening in Europa met inbegrip van MBFR, Franse voorstel voor Europese ontwapeningsconferentie, grijze zône wapens in samenhang met SALT III.
 - d) Actief beleid m.b.t. het Midden-Oosten, gericht op versterking van de relaties met de belangrijke Arabische landen en intensivering contact met Israel.
Deelname aan UNIFIL.

COPIE-MEMORANDUM

Van: Mr. M. H. J. Ch. Rutten

Datum:

Aan:

Onderwerp:

-2-

- e) Overwogen zou kunnen worden of in enigerlei vorm initiatief denkbaar is tot het openen van een internationaal gesprek over wijze waarop apartheidregime in Zuid Afrika geleidelijk vervangen zou kunnen worden door maatschappij gebaseerd op gelijke rechten voor allen.

MEMORANDUM

Van: PLAM
Aan: S, DGPZ, DGES, DGIS, SA
Onderwerp: Beleidsgesprek op 13 januari

Datum: 11 januari 1979.

12/79

./.

Ten behoeve van het beleidsgesprek van 13 januari a.s. doe ik U hierbij een aantekening toekomen over de onderwerpen van het buitenlands beleid die naar het voorkomt in 1979 bijzondere aandacht zullen vergen.

Hierbij moge worden aangetekend dat de punten A t/m F betrekking hebben op onderwerpen waarop de aandacht intern zou kunnen worden geconcentreerd, terwijl punt G betrekking heeft op de presentatie van het beleid naar buiten.

ONDERWERPEN VAN BUITENLANDS BELEID DIE IN 1979
BIJZONDERE AANDACHT ZULLEN VERGEN

A. Vrede en Veiligheid

1. Oost-Westverhouding

Het zal hier met name gaan om een gedegen voorbereiding van de in 1980 te Madrid te houden CVSE-ervolgbijsenkomt. Mede in het licht van verloop en resultaten van de bijsenkomst te Belgrado zal als een van de voornaamste aspecten moeten worden bezien de problematiek van de verhouding tussen ontspanning en mensenrechten. In het overleg met de partners en bondgenoten in EPS c.q. NAVO-verband zal, mede aan de hand van bilaterale contacten met de Oosteuropese landen, moeten worden nagegaan welke onderwerpen te Madrid met vrucht aan de orde kunnen worden gesteld. Daarbij zal het belang van implementatie van de Slotakte van Helsinki voorop moeten blijven staan.

2. SALT-III - Grijsse zone

Reeds thans, d.w.z. nog voor de afsluiting van SALT II, werpt de volgende fase in de SALT-onderhandelingen haar schaduwten vooruit, waarbij de problematiek van de "grijsse zone" (o.m. die van de consequenties voor de Europese veiligheid van het Sowjet-potentieel aan nucleaire middellange-afstandswapens) in het centrum van de aandacht staat. Het gaat hier ook om een vitaal Nederlands belang, dat tot tijdige en zeer zorgvuldige voorbereiding van de stellingname aan Nederlandse zijde noopt.

3. Non-proliferatie van kernwapens

Het behoeft geen betoog dat de prominente rol die Nederland op dit terrein van meet af aan heeft gespeeld, zal moeten worden voortgezet. Naast actieve Nederlandse deelneming aan de werkzaamheden van IAEA (plutoniumopslag), INFCE en het nieuwe Committee on

Disarmament, valt hier te denken aan het nucleaire exportbeleid alsmede aan voorbereiding van de Nederlandse participatie aan de in 1980 te houden tweede toetsingsconferentie van de partijen bij het NPV.

B. Mensenrechten

De voorname plaats die de zaak van de mensenrechten in het buitenlands beleid inneemt, zal door de publicatie van en de discussie met het Parlement over de Mensenrechten-nota nog eens worden onderstreept. Ook met het oog op de belangstelling die in brede lagen van de bevolking voor eerbiediging van de mensenrechten in de wereld leeft, zal er aanleiding zijn, de actieve houding van de Regering terzake duidelijk in het licht te blijven stellen, waarbij evenwel met klem ware te wijzen op de talrijke beperkingen waaraan de Nederlandse invloed op dit terrein onderhevig is en op de alles bijeen uiterst begrensde perspectieven die voorshands m.b .t. de mensenrechtensituatie in vele landen bestaan.

Voorts zal terdege in het oog moeten worden gehouden dat een actief mensenrechtenbeleid bij veel regeringen en ook in andere kringen en groeperingen in het buitenland weerstanden zal (kunnen) oproepen, o.m. in de vorm van repercussies voor de positie van het Nederlands bedrijfsleven en met name onze uitvoer, en voorts wat betreft de steun voor Nederlandse standpunten en desiderate in het VN-systeem en andere internationale organisaties en fora. Bij de uitvoering van het beleid zal derhalve zeer zorgvuldig te werk moeten worden gegaan, opdat niet een te hoge prijs wordt betaald.

C. Waarheen met de EG?

1. Algemeen

Een van de belangrijkste opgaven voor de komende jaren is het ombuigen van de trend van afbrokkeling van de gemeenschappelijke markt. Op micro- en meso-niveau dient het beleid te worden gericht op de afschaffing van al dan niet verholde, concurrentievervalsende steun aan bedrijven en bedrijfstakken en het herstel van de arbeidsmarkt (grotere functionele en geografische mobiliteit van de factor arbeid). De eerstgenoemde doelstelling kan onder meer worden bevorderd door een krachtige mededingingspolitiek van de Gemeenschap en een actief optreden van de Commissie en het Hof terzake. Maatregelen ter bevordering van de tweede doelstelling zullen hoofdzakelijk door de individuele lidstaten dienen te worden genomen.

Op macro-niveau zal de inflatie teruggedrongen dienen te worden, waarbij het - met het oog op het behoud van zo stabiel mogelijke wisselkoersen en dat van de daarmee samenhangende arbeidsverdeling binnen de EG - van het grootste belang is dat het beleid van de afzonderlijke lidstaten op elkaar wordt afgestemd. Hierbij zal moeten worden gestreefd naar een de facto uitbreiding van de invloed van "Brussel" op het economisch en monetair beleid van de lidstaten via exercities als de "concerted action".

2. EEG-landbouwbeleid

Gezien de toenemende bezwaren, in een groot aantal opzichten, die door het in EEG-kader gevoerde landbouwbeleid worden opgeroepen, en het grote belang dat zowel voor de interne economische situatie van de Gemeenschap als voor haar externe betrekkingen in evenwichtige doch fundamentele aanpassingen van het landbouwbeleid gelegen zou zijn, lijkt de tijd aangebroken voor bezinning. Hierbij ware enerzijds

te denken aan intern beraad ten departemente, anderzijds aan contacten met andere departementen, waarbij naast Landbouw en Visserij aan Financiën en Economische Zaken kan worden gedacht.

3. Uitbreiding EG

Naar het voorkomt is de problematiek van de uitbreiding van de EG, in haar diverse aspecten, in de daaraan gewijde studies zeer vergaand uitgediept, en zullen de prognoses met betrekking tot de verwachte interne en externe ontwikkelingen nauwelijks nader kunnen worden gekwantificeerd. Op dit moment lijkt niet veel meer mogelijk dan het nauwgezet volgen van de ontwikkeling van de onderhandelingen en het bestuderen van de resultaten van wetenschappelijk onderzoek dat op dit terrein reeds is en nog zal worden verricht.

4. EMS

Het lijkt realistisch ervan uit te gaan dat, ook indien een oplossing kan worden gevonden voor de huidige impasse in de EG-Landbouwwraad en de eventuele weerslag daarvan op het EMS, de instandhouding van het EMS grote moeite zal kosten en het stelsel misschien reeds op korte termijn onder zware druk zal komen te staan. Indien het monetaire en budgettaire beleid van de deelnemende landen bovendien niet voldoende op elkaar zou worden afgestemd en het EMS hen in de verleiding zou brengen te lang vast te houden aan wisselkoersverhoudingen die een onjuiste weerspiegeling vormen van onderliggende reële kosten- en prijsverhoudingen, zou het EMS een directe bedreiging voor het goed functioneren van

de gemeenschappelijke markt gaan vormen.

D. Energieproblematiek

Gezien de grote problemen die zich op dit terrein in de komende jaren zullen gaan voordoen, ook in zoverre de economische positie van ons land door te verwachten omslag van netto-energieuitvoer naar netto-energie-invoer ernstig dreigt te worden belast, terwijl het vraagstuk van de energievoorziening uit alternatieve bronnen (met name kernenergie) belangrijke buitenlands-politieke aspecten heeft, zal hier een actieve inspanning van ons departement worden vereist. Daarbij zal in het bijzonder moeten worden gestreefd naar een goede coördinatie met Economische Zaken, bij de voorbereiding van en de discussie over de in de loop van dit jaar door dat departement uit te brengen energienota's (t.w. het vervolg op de oude energienota, de nota over de steenkolen, en die over de kernenergie). Naar het voorkomt zal het zwaartepunt voor ons departement komen te liggen bij de externe implicaties van de ontwikkeling van kernenergie, zoals het non-proliferatie-aspect, de verzekering van de benodigde aanvoer van uranium, de ontwikkeling van alternatieve fuel-cycles, de opwerking van uranium en de opslag van afval in het buitenland, enz.

E. Regio's

1. Midden-Oosten

Gezien de zorgwekkende situatie in deze regio (t.w. globaal het gebied in de driehoek Ankara-Addis Abeba-Kaboel) waar zich duidelijk een vermindering van de stabiliteit voordoet, met mogelijk verstrekkende implicaties voor de internationale veiligheid,

zullen de ontwikkelingen aldaar met grote nauwlettendheid moeten worden gevolgd. Nederland zal naar vermogen tot bevordering van de stabiliteit moeten bijdragen. Ook in dit verband blijft van belang dat ten aanzien van Israël en de Arabische staten het beleid van equidistantie wordt voortgezet, zoals met het desbetreffende reisprogramma van M (na bezoeken aan Jordanië en Syrië nog bezoeken aan Israël en Saoedi-Arabië) reeds wordt onderstreept.

2. Verre Oosten

Uiteraard zal bij de activering van het beleid m.b.t. deze regio, waarbij met name aan intensivering van de contacten met ASEAN, Japan en China moet worden gedacht, het aspect van exportbevordering een belangrijke plaats innemen. Dit echter als onderdeel van een bredere benadering, die een algemene verlevendiging van de betrekkingen met deze regio ten doel heeft. Zowel bilateraal alsook in EG-verband zal Nederland wat dat betreft actief kunnen zijn. Speciale aandacht ware te schenken aan de ontwikkeling van onze verhouding tot Indonesië, waartoe van de aldaar nog immer levende sympathie en goodwill jegens ons land gebruik kan worden gemaakt.

Zoals uiteengezet door M in zijn interview met Elsevier's Magazine dd. 2 december jl. moet bij een en ander niet zozeer aan een directe, doch aan een indirecte politieke rol van Nederland worden gedacht, gericht op een verbetering en verdieping van de verstandhouding met deze door Europa enigermate verwaarloosde regio, mede ten gunste van de samenwerking in VN-verband en de situatie op het gebied van de mensenrechten.

3. Zuid-Afrika

Gezien de ontwikkelingen in en m.b.t. Rhodesië en Namibië lijkt een rol voor Nederland daar nauwelijks (meer) weggelegd. Het Nederlands beleid zal zich derhalve in hoofdzaak moeten bepalen tot de situatie in Zuid-Afrika, i.c. het apartheidsbeleid. Zowel nationaal, in parlement en publieke opinie, als internationaal zal het apartheidsbeleid ongetwijfeld veel aandacht blijven behouden en zullen activiteiten ook van de Nederlandse regering worden gevraagd. De dreiging met reële sancties zou in toenemende mate ongeloofwaardig kunnen worden door de houding van de grotere Westelijke mogendheden. Het dreigen met sancties is bovendien weinig effectief als het Westers beleid niet gericht wordt op meer specifieke doelen dan afschaffing van de apartheid. Het lijkt het overwegen waard te bezien hoe Nederland het zwaartepunt in zijn beleid kan verleggen naar het doen entameren van een dialoog tussen de onderscheiden bevolkingsgroepen van Zuid-Afrika over alternatieven voor de apartheid. Niet de externe dialoog maar het aansporen tot interne dialoog zou beproefd moeten worden als instrument om een vreedzame wijziging van het apartheidsbeleid te bewerkstelligen.

4. Latijns-Amerika

Primair zal de aandacht op voorbereiding van de begin 1980 in deze regio te houden Ambassadeursconferentie moeten worden gericht. De geaardheid van het merendeel van de regimes in Latijns-Amerika, en de kritiek die deze hier in Nederland uitlokken, bemoeilijken een activering van ons beleid in de weg. Nochtans moet aan bevordering van de Europese invloed in Latijns-Amerika, gezien ook de niet onaanzienlijke exportmogelijkheden die hier liggen, een groot belang worden toegekend. In een rustige benadering zal derhalve moeten worden getracht de ruimte die voor verdere ontwikkeling van onze relaties met de Latijns-Amerikaanse landen bestaat, toch zo goed mogelijk te benutten.

Bij een en ander ware in het oog te houden dat:

- a. Latijns-Amerika door zijn geschiedenis en cultuur in tal van opzichten minder vreemd aan Europa is dan Afrika en Azië, hetgeen een gunstige ondergrond vormt voor verbetering van de samenwerking en versterking van de banden met deze regio;
- b. Latijns-Amerika een potentieel zeer belangrijke markt voor de Nederlandse export vormt, waarbij valt aan te tekenen dat in vergelijking met andere Europese landen (o.m. Zwitserland) ons land hier langzamerhand een grote achterstand in te halen heeft;
- c. het gevaar bestaat dat als gevolg van een protectionistische gedragslijn van de kant van de EEG, van Latijns-Amerikaanse zijde retaliërende maatregelen worden getroffen, in welk verband moge worden gewezen op de recentelijk te Punta del Este gehouden bijeenkomst van 19 van de 25 lidstaten van het Sela (Sistema económico latinoamericano), alwaar het hoofdthema was de bepaling van een gemeenschappelijk standpunt tegenover de als protectionistisch ervaren handelspolitiek van de EEG;
- d. de Spaanse zienswijze dat Spanje in een uitzonderlijk gunstige positie zou verkeren voor een speciale brugfunctie tussen Europa en Latijns-Amerika, door Latijns-Amerika niet wordt gedeeld.

F. Exportbevordering

De sombere perspectieven m.b.t. onze handelsbalans, met name ook onder invloed van de sub D aangestipte

ontwikkeling van de energiebalans, zullen blijven nopen tot een onverminderde inspanning tot vergroting van onze export. Voor ons departement zal het hier vooral gaan om een intensivering van de activiteiten op dit terrein van de posten in het buitenland, waartoe in overleg met Economische Zaken naar versterking van de bemanning van deze posten zal moeten worden gestreefd, terwijl voorts een nieuwe bezinning op de aanpak van de handelsbevordering wenselijk lijkt. Wat dit laatste betreft valt onder meer te denken aan een nadere analyse van de problemen die zich voordoen bij de handel met landen met een centrale planeconomie.

G. Presentatie van het Beleid

Toonzetting

Zakelijke toonzetting. Benadrukking van het Nederlandse belang.

Onderwerpen die in de presentatie bijzondere aandacht vereisen:

- anti-protectionisme
- EG (democratisering, verdieping, uitbreiding)
- Europese veiligheid, moderne wapens (o.m. "cruise missile" en ERRB-wapen)
- interdependentie
- mensenrechten
- non-proliferatie
- SALT III
- Zuid-Afrika.